

**BITIRUVCHI SINIF O’QUVCHILARIDA INGLIZ TILIDA
YOZA OLISH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH METODLARI**

Ilmiy rahbar: Zaripova Shaxnoza Shaxobiddinovna

Xushvaxtova Nigina Shuxratovna

Samarqand davlat chet tillar instituti

Ingliz tili 1 fakulteti Xorijiy til va adabiyoti yonalishi

2-bosqich 2306-guruh talabasi

xushvaxtovanigina@gmail.com

+998906031047

ANNOTATSIYA

Darhaqiqat, ingliz tilida 4 ko’nikmalar muhim ahamiyatga ega. Lekin ulardan eng murakkabi bu yozish mahorati hisoblanadi. Hozirgi jadallashib borayotgan davrda bitiruvchi sinf o’quvchilari har xil chet el universitetlariga o’qishga topshirish maqsadida turli xil sertifikatlar olishga harakat qilishmoqda. Buning uchun esa ular ko’proq yozish mahoratini rivojlantirishlari maqsadga muvofiq. Buning sababi aynan yozish ko’nikmasi eng qiyin hamda o’rganish uchun ko’p vaqt sarflashni talab qiladigan qism hisoblanadi. Ushbu o’rganish jarayonini osonlashtirishning bir qancha usullari bor. Va biz aynan ushbu usullardan 2xil turini amalda o’quvchilarda sinadik. Bu metodlar “erkin yozish” va “ko’p o’qi va 1marta yoz”deya nom olgan. Bu metodlar 15 nafar 11-sinf o’quvchilarida 15kun davomida qo’llandi. Shuni ta’kidlash kerakki, natijalar yomon emas chunki, deyarli 13 yoki 14nafar o’quvchilarda 2xil metod asosida ham rivojlanish kuzatildi. Ularda g’oyalarning yetishmasligi asosiy to’siqlardan biri bo’lgan. Lekin ularda metod qo’llanishi boshlangandan keyin g’oyalar oqimining kengayishi va avtomatik tarzda fikrlash va yoza olish qobiliyatlari yanada rivojlandi. Ular endi to’xtamasdan ham biror bir mavzuda fikrlab yoza olishlari mumkin. Bunday qobiliyatlar aynan imtihon paytida, insho yozish vaqtida ularga juda katta yordam beradi degan umiddamiz.

Kalit so'zlar: yozish mahorati, rivojlantirish, metodlar, o’rganish jarayonini osonlashtirish.

ABSTRACT

In fact, 4 skills are important in English. But one of the most difficult one is writing skill. In the current fast-paced era, students of the graduating classes at schools are trying to get various certificates in order to apply to various foreign universities. In this case, it is advisable for them to develop more writing skill. Because writing is considered to be most difficult and time-consuming part to learn. There are several ways to facilitate this learning process. And we tested the

students with 2 types of such kind of methods. These methods are called "free writing" and "read a lot and write once". These methods were applied to 15 students of the 11th grade for 15 days. It should be admitted that, the results are not bad, because almost 13 or 14 students showed improvement based on 2 different methods. For them lack of ideas was one of the main complications. But after the start of implying the method for them, the flow of their ideas expanded and their ability of thinking and writing automatically developed. They can now think about any topic and write without stopping. We hope that such skills will be practical for them during the exam, when writing an essay.

Keywords: writing skill, develop, methods, facilitate learning process.

АННОТАЦИЯ

На самом деле, в английском языке важны 4 навыка. Но самое сложное из них – это навыки письма. В современную быстро развивающуюся эпоху выпускники стараются получить различные сертификаты, чтобы поступить в различные зарубежные университеты. Для этого им следует развивать навыки письма. Это потому, что письмо — самый трудный и трудоёмкий навык для изучения. Есть несколько способов облегчить этот процесс обучения. И мы опробовали на студентах 2 вида этих методов. Эти методы называются «свободное письмо» и «читай больше и пиши один раз». Данные методы были применены к 15 ученикам 11- класса в течение 15 дней. Следует отметить, что результаты неплохие, поскольку почти 13 или 14 студентов показали улучшение по 2 разным методам. Отсутствие идей было одним из главных препятствий для них. Но после того, как они начали использовать метод, поток идей расширился и автоматически развилась способность думать и писать. Теперь они могут писать, не переставая думать о теме. Надеемся, что такие навыки окажут им большую помощь во время экзамена, при написании эссе.

Ключевые слова: навыки письма, развивать, методы, облегчить процесс обучения.

KIRISH

Avvalo, ingliz tilini o'rganishda asosiy 4ta yo'nalish farqlanadi. Ushbu yo'nalishlar: so'zlashish, tinglab tushunish, o'qish, va yozish qobiliyatlari. Ushbu 4 ko'nikmalardan eng murakkabi va hozirgi kunda deyarli barcha o'quvchilar uchun qiyinchilik tug'diradigani bu yozish qobiliyati hisoblanadi. Hozirgi zamonaviy va jadallashib borayotgan davrda yoshlarning ko'pchiligi aynan ushbu qobiliyatni rivojlantirishda bir qancha muammolarga duch kelishmoqda. Yozish ko'nikmasi murakkab jarayonlardan biri bo'lishi bilan birgalikda, u o'quvchilardan fikrlarini bir joyga jamlashlarini va bir qolibga solishlarini talab qiladi [4,59]. Hammamizga ma'lumki buni bajarish hammaning ham qo'lidan kelavermaydi. Ingliz tilida insho

yoziş uchun o‘quvchilar birinchi navbatda ingliz tilida fikrlay olishlari, fikrlarini to‘g‘ri va aniq bir tartib asosida bayon qilishlari lozimdir. Bu jarayon esa albatta o‘quvchilardan katta miqdorda vaqt va energiya sarflashlarini talab qiladi. Ushbu jarayonni ossonlashtirish va o‘quvchilarda yoziş mahoratini rivojlantirishda bir qancha usullar mavjud va ushbu maqola shunday metodlar bilan tanishtirishni maqsad qilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ingliz tilida yoziş ko‘nikmasini rivojlantirish bo‘yicha bir qancha mashhur olimlar o‘zlarining fikrlarini bildirib o‘tganlar. William Zinsserning fikriga ko‘ra, insho yozişda soddalik va ravonlik muhim faktorlar hisoblanadi. Insho yoziş jarayonida yozuvchilar o‘z fikrlarini to‘g‘ri va aniq shaklda ifodalashlari kerak. Shuningdek, insho yozişda original g‘oyalar muhim [1,67].Ko‘pchilik o‘quvchilar insho yoziş jarayonlarida ko‘proq o‘zlari bilmagan insonlarning fikrlaridan foydalanishni afzal ko‘rishadi. Bu esa natijada ularning yoziş qobiliyati imtihon qilinayotgan paytda inshodagi mazmun va insho mavzusidagi mazmunning bir-biriga to‘g‘ri kelmasligiga olib keladi va inshoga qo‘yiladigan ballning pasayishiga olib keladi. Shu tufayli, imtihonga tayyorgarlik ko‘rayotgan o‘quvchilar ko‘proq insho yozayotgan paytda o‘z fikrlaridan foydalanishlari kerak. Bu esa inshoning soddalik va ravonlik jihatdan yaxshilanishiga yordam beradi.

Donald Morrison Murrayning fikriga ko‘ra esa, insho yoziş bu fikrlarni terish jaroyoni hisoblanadi. Insho yozişni rivojlantirish uchun fikrlarni tartibga solish va inshoni yozişdan oldin taxminiy fikrlar ro‘yxatini tuzib olish muhimdir [2,42]. Hammamizga ma‘lumki, ingliz tilida insho yoziş o‘zbek tilida insho yozişdan ancha murakkab vazifa hisoblanadi. O‘zbek tilida insho yoziş uchun o‘quvchilar o‘zlarining fikrlarini bemalol yoziş jarayonida ham ifodalab bera olishadi. Ammo ingliz tilida buni amalga oshirish juda ham murakkab jarayon hisoblanadi. Shu tufayli o‘quvchilar insho yozişayotganda birinchi navbatda insho yozişni boshlashdan oldin insho nima haqida bōladi, asosiy band qismlarida qanday g‘oyalardan foydalaniladi va inshoni yanada tushunarli qilish uchun qanday so‘zlar, iboralardan foydalanish haqida qisqacha reja tuzib olishlari lozim. Bu qisqacha reja o‘quvchini vaqtini unumli foydalanishiga va chalg‘ib qolmasligiga yordam beradi.

“Yoziş qobiliyatini rivojlantirishning men biladigan eng yaxshi usuli bu erkin yoziş mashqi hisoblanadi. Erkin yoziş mashqi haftada kamida 3 marta qilinishi kerak bo‘lgan mashqdir. Bu mashq ba‘zida avtomatik yoziş deb ham ataladi. Bu mashqning asosi oddiy, har kun 10 minutdan nimadir haqida yoziş. Mashq qilayotgan paytda hech narsaga chalg‘imasdan, so‘zlarning qanday talaffuz qilinishi yoki qanday so‘zlarni ishlatish haqida fikr yuritmasdan yoziş kerak. Shuningdek, to‘xtab qolish kerak emas”-dedi Peter Elbow [3,7]. Bu mashq nafaqat o‘quvchilarning yoziş mahoratini rivojlantirishga yordam beradi, balki, erkin yoziş mashqi o‘quvchilarning

dunyoqarashini shakllanishini, hech narsaga qaramasdan ham biror nima haqida erkin fikrlab yoza olishlarini ta'minlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Hamмамizga ma'lumki, ingliz tili fani maktablarda hozirgi kunda 1-sinfdan o'qitish tadbiri qilingan. Ushbu fan o'quvchilarda 1-sinfdan boshlab 11-sinfgacha o'qitiladi. Shuni ta'kidlab o'tishimiz kerakki, har bir sinf bosqichida o'ziga xos tarzda va o'quvchilarning yoshlarini inobatga olgan holda kitoblar joriy qilingan. Har bir sinf kitoblarida o'quvchilarning bilimni qabul qilish darajalariga qarab mashqlar tuzilgan. Hozirda biz 2-bosqich talabalari sifatida butun guruhimiz bilan Samarqand shahrida joylashgan 16-sonli maktabga malakaviy amaliyot o'tash uchun yo'naltirilganmiz. Va men aynan bitiruvchi sinflari bo'lmish 10chi va 11chi sinf o'quvchilarni kuzatishni zimmamga oldim. Amaliyot davomida shuni bilish mumkinki ingliz tili darsi yuqori sinf o'quvchilarida haftada 1 yoki 2 marotaba o'tkaziladi va har bir darsda to'rt xil ko'nikmalar qaysiki o'qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish mahoratlarini rivojlantirish maqsad qilingan.

Ushbu tadqiqot 2024-2025 o'quv yilining 1-choragida 16-maktabda o'tkazildi. Tadqiqot ob'ekti sifatida 11-“A”sinf o'quvchilari tanlandi. Ushbu sinfdagi o'quvchilarning bilim darajalari turlicha. Tadqiqotni boshlashdan oldin aynan yozish mahorati murakkab bo'lganligi va o'quvchilarni aynan yozish ko'nikmasini tekshirish uchun ulardan ingliz tilida qisqacha tasviriy insho yozishlari so'raldi. Va shu aniqlandiki, aynan ushbu o'quvchilarda insho yozish uchun g'oyalarning yetishmasligi, so'z boyligining kamligi asosiy to'siqlardir. Ularning yozish ko'nikmasini rivojlantirish uchun 2 xil metodlarni dars davomida qo'llab, birgalikda rivojlanishni maqsad qilindi. Ushbu metodlar quyidagilar:

1. “Ko'p o'qi va bir marotaba yoz” metodi (eng kamida 15 marta 1 ta namunani o'qish).

2. “Erkin yozish” metodi (har kuni 10 daqiqadan erkin mavzuda qisqacha fikrlar to'plamini yozish).

Ushbu tadqiqot metodlarini amalda qo'llashda 11-“A”sinfining 15 nafar o'quvchilar jalb etildi va tadqiqot 15 kun davomida olib borildi. Haftada 2 kun ingliz tili fani borligi sababli yuqorida ta'kidlab o'tilgan 2 xil metod har kuni almashinib qo'llandi. Bir kun 1-metod va ikkinchi kun 2-metod. Buning asosiy sababi maktablarda darslar 45 daqiqa davom etganidir. 1-metodni qo'llashda o'quvchilar Simon IELTS insholar to'plamidan foydalanishdi. Dars boshida har kuni o'quvchilarga turli xil mazmunda Simon tomonidan yozilgan insho namunasi berildi va ulardan 15 daqiqa davomida inshoni eng kamida 15 marotaba yaxshilab o'qish, inshodagi asosiy g'oyalarni aniqlash va yodda saqlash kabi asosiy vazifalar topshirildi. 15 daqiqa tugagandan so'ng esa namunalar ulardan terib olinar edi va o'quvchilardan eslarida saqlanib qolgan g'oyalarni yozishlari talab qilinardi. Va bu metod haftada bir marta

qo'llandi. Navbat 2-metodga. 2-metod unchalik ham qiyin bo'lmagan metodlar turidan hisoblanadi. Har kuni darsni boshida o'quvchilardan ularning shaxsiy mobil aaloqa vositalari, barcha distraktorlarni bir joyga yig'ish so'raldi. Shundan so'ng turli xildagi mavzular berildi. O'quvchilar ushbu mavzularda 10 daqiqa davomida o'zlarining fikrlarini bayon qilishlari lozim edi.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

1-metod tahliliga o'tsak. Albatta shuni ta'kidlash kerakki, metoddan foydalanishning ilk muddati o'quvchilar uchun oson kechmadi va bu tabiiy hol hisoblanadi. Metodning ilk 3kunida o'quvchilarda bir qancha muammolar yuzaga keldi. Boshida ular o'qish jarayonidan so'ng hech narsa eslarida qolmaganligini bildirishdi va noroziliklar yuzaga keldi. Lekin 7 yoki 8chi kundan boshlab o'quvchilarda adaptatsiya hosil bo'ldi va ular ushbu har kunlik metodga o'rganishni boshladilar. Ilk kunlarda ularda asosan g'oyalarni yozishayotganda o'zlari biladigan oddiy so'zlar bilan yozish holati kuzatildi. Lekin vaqt o'tishi bilan ular insho namunasida qanday murakkab so'zlardan ishlatilgan bo'lsa ulardan foydalanishni boshlashdi. Shuningdek, har bir qismdagi gaplar qay strukturada foydalanilishi, qiyin so'zlarning gap ichida, inshoda qaysi tarzda foydalanilishi haqida o'quvchilar ongida fikrlar paydo bo'la boshladi. Va tadqiqot metodining oxirgi kunlarida 15 nafar o'quvchilardan 10 nafarida yaxshi natija bo'lganligi aniqlandi. Ularda butkul inshoni 5marotaba o'qish orqali xuddi namunadagidek insho yoza olishlari kuzatildi. Demak, insho namuanisini qayta-qayta o'qish va undagi asosiy g'oyalarni olish orqali ham o'quvchilarda yozish kōnikmasini rivojlantirish mumkin.

2-metod tahlili. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, “erkin yozish” oson lekin samarali usul bo'lib, o'quvchilar uchun ham unchalik qiyinchiliklar tug'dirmadi. Har kuni dars boshlanishi bilan o'quvchilardan 2bet varaq olishlari talab etiladi edi. Bundan so'ng esa o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga erkin mavzular berilar edi. O'quvchilar ushbu mavzular haqida o'z fikrlarini 10 daqiqa davomida yozishlari kerak. Ammo ular hech narsaga qaramay, so'zlarning qanday talaffuz qilinishi, qanday so'zlar ishlatilishi haqida hech narsaga chalg'imasdan yozishlari kerak. Albatta metod qo'llanishining boshida o'quvchilarda to'xtab qolish kabi muammolar mavjud edi. Lekin metodning 12 yoki 13chi kunlaridan boshlab o'quvchilarda avtomatik ravishda yozish rivojlandi. Ushbu metod 15 nafar o'quvchilardan 12 nafarida yaxshi avtomatik yoza olish qobiliyatining shakllanishiga sabab bo'ldi.

XULOSA

Yozish ingliz tilini o'rganishda muhim rol o'ynaydigan qismlardan biri hisoblanadi. Ushbu qobiliyat nafaqat maktab o'quvchilari balki, barcha ingliz tilini o'rganuvchilar uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu qobiliyat o'quvchilar hayotida, ta'lim faoliyatida ular uchun kerakli qobiliyatdir. Biz ushbu maqolani yozish jarayonida aynan yozish mahoratini o'quvchilarda rivojlantirish va o'rganish

jarayonini rivojlantirishda olib boriladigan 2xil metod turini amalda qo'lladik. Natijalar shuni ko'rsatadiki, bu 2 turdagi metodlarning har biri o'quvchilarda samaradorlikni oshirishga o'z hissasini ko'rsatdi. Metodlar qo'llangandan so'ng o'quvchilarda avtomatik tarzda biron bir mavzuda mustaqil fikrlash va yoza olish qobiliyatlari yanada shakllandi. Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, yoshlar kelajakda o'zlariga kerakli va muhim bo'lgan yozish qobiliyatlarini samarali rivojlantirishda ushbu 2 metodni qo'llashlari va yaxshi natijalarga erishishlari mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. William Zinsser. On Writing Well. Published in 1976 . page-67
2. Donald Morrison Murray. A Writer Teaches Writing. Published in 1968 page-42
3. Peter Elbow. Writing Without Teachers. New York: Oxford UP. Published in 1973 page -7
4. InScience. Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations Special Issue – / ISSN 2181-1415. 2023/05. page-59